

100 éves a Magyar Irodalomtörténeti Társaság*

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA

A centenáriumát ünneplő Magyar Irodalomtörténeti Társaság köszöntése

Alapításának századik évfordulóján a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya nevében köszöntöm a Magyar Irodalomtörténeti Társaságot, adom át mai tagságának az osztályon képviselt tudományszakok és a tágabb tudományos közösség tiszteletteljes üdvözlését meg az újabb száz esztendőre szóló jókívánságait.

Ha a Természettudományi Társulat 1841-ben történt megalakulására vagy akár csak az Osztályunkhoz tartozó társulatok közül az 1889-ben alapított Magyar Néprajzi Társaság, meg az 1904-ben megalakult Magyar Nyelvtudományi Társaság történetére gondolok, az Irodalomtörténeti Társaság megalapítását késeinek, megkésettnek mondhatom. Az 1937. évi közgyűlésen Pintér Jenő elnöki megnyitójában azt fejtegette, hogy nemzedéke „az irodalomtudomány vezérembereitől, az egyetemi tanároktól, az Akadémia tagjaitól” várta az indítást, de közülük senki sem akart előlépni az egyesülés tervével. Így történhetett meg, hogy 1911. tavaszán az akkor harmincas éveik elején járó középiskolai tanárok, Baros Gyula, Pintér Jenő és Horváth János vetették fel a Társaság létrehozásának gondolatát. Ők keresték fel budapesti professzoraikat, nyerték meg Beöthy Zsolt, Riedl Frigyes és Négyesy László támogatását a tudományos célú egyesület megszervezéséhez. Mozgolódásuk jellegére utal az is, hogy *Felbívás a Magyar Irodalomtörténeti Társaság megalapítására* címet viselő toborzójukat az *Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlemény*ben tették közzé. Ennek első mondata így hangzik: „Hazánkban minden tudományszaknak megvan már a maga társulata, csak mi, a magyar irodalomtörténet munkásai nem tömörültünk még társas szervezetté.”

A magyar irodalomtörténet kutatóinak, tanárainak, barátainak 1911-ben megalakult egyesülete tágra nyitotta kapuit, szívesen fogadta a magyar irodalom és az iro-

* Paládi-Kovács Attila, Korompay H. János, Sipos Lajos és Szathmári István dolgozatai a százéves Magyar Irodalomtörténeti Társaság konferenciáján elhangzott előadások szerkesztett változatai. Juhász Ferenc prózaversét, mely a centenáriumi ünnepségen a költő előadásában hangzott el, a következő bevezető előzte meg: „Engedjék meg nekem, öreg költőnek, hogy most gyermek és ifjúkorom magyar tanítóját és tanárait mély szeretettel megnevezzem. Először Sárközi Ferenc tanító urat, aki a biai elemi iskolában tanított meg írni és olvasni, a magyar nyelvtanra, és ha jól feleltem, ráültetett a hatalmas fagolyós számológépre. De hadd szóljak Horváth István tanár úrról, aki a bicskei polgári iskolában, ahova jártam, ihletetten beszélt a magyar irodalom nagyságáról és szépségéről. Harmadiknak a feledhetetlen Czéhmester István tanár urat köszöntöm, aki a budapesti, Márvány-utcai Kossuth Lajos Kereskedelmi Iskolában volt magyartanárom. Vele az óraszünetekben a folyosón mindig Thomas Mannról és a világirodalom más mestereiről beszélgettünk. Őt nem izgatta, hogy megtanultam-e a leckét, de a teremtő nagyságról való nézetem és vitám annál inkább. Nem tudom, hogy él-e még, vagy már a földben van, de szeretetembe burkolva ott ragyog szívemben.”

dalomtudomány minden barátját. Ennek köszönhetően az Irodalomtörténeti Társaságnak egyetlen év leforgása alatt egyezernél több tagja lett és rövidesen közel annyi előfizetője támadt 1912 óta megjelenő folyóiratának, az Irodalomtörténetnek is. A lapalapítás, az új publikációs fórum megteremtése kezdettől fogva bevallott célja volt a Társaság megalapítását szorgalmazó fiatal tanároknak. Pintér negyedszázaddal későbbi visszaemlékezése szerint különösen a „középiskolai tanárok sorakoztak lelkesen az új tudományos zászló alá, maga a Társaság is voltaképpen a magyar középiskolai tanárság alapítása volt.” Míg a régebbi tudományos társaságok kezdeményezése vagy az Akadémia vagy az egyetem köreiből indult ki, a Magyar Irodalomtörténeti Társaságot a középiskolák lelkes, fiatal irodalomtanárai szervezték meg és működtették nagy sikerrel.

Az irodalomtudománynak korábban is léteztek nagy múltú, illetve más jellegű, mondhatnánk „exkluzív” társulatai. Az 1836-ban alapított és 1952-ben megszűnt Kisfaludy Társaság az előbb említett Természettudományi Társulatnál is régebbi szerveződés volt. A szépirodalom és a népköltészet ápolására, kutatására szakosodó Kisfaludy Társaságban a bevásztott új tagok székfoglaló előadásokat tartottak. A folklorisztika hazai történetében bő száz éven át mecénási és kiadói szerepkört betöltő Kisfaludy Társasághoz fűződik a magyar népköltészet gyűjtésének első virágkora, Erdélyi János fellépése, illetve az általa szerkesztett *Népdalok és mondák* három kötetének megszületése (1846–1848), majd a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatának 1872–1924 között megjelent köteteinek gondozása, kiadása. (A sorozat első három kötetének szerkesztői Arany László és Gyulai Pál voltak.) A Kisfaludy Társaság támogatta a népzenei gyűjtőmunkát, szerepe volt Bartalus István népzenei gyűjteményének létrejöttében. Első népzene-kiadási tervezetével Bartók és Kodály is hozzá fordult 1913-ban.

Az 1930-as években szerveződött meg a Magyar Irodalomtörténeti Társasággal elégedetlen, a konzervatív irodalomkutatástól, irodalom pártolástól elkülönülő egyesülés, a *Magyar Irodalomtudományi Társaság* (1933–1936 között). A „fiatal tudósok egyesülete” a név megválasztásával is hangsúlyozni kívánta, hogy az „irodalomtörténet”-nél tágasabb, elméletet, esztétikát, irodalomkritikát is felölelő „irodalomtudomány” művelésére törekszik. Ez a tagságát tekintve különböző világnézeti csoportokra tagozódó exkluzív társaság a 20. század számos kitűnő íróját, költőjét, irodalomtudósát (későbbi professzorát) vonzotta vitaüléseire, felolvasó- és előadóestjeire. Folyóirata sajnos nem volt, és az Irodalomtörténeti Társasághoz hasonló taglétszámot sem tudott elérni, bizonyára nem is törekedett túlzott popularításra.

Nincs tudomásom arról, hogy megírták-e már a Magyar Irodalomtörténeti Társaság százéves történetét. Szükség van rá, hiszen anélkül a magyar irodalomtudomány története sem tekinthető át kellő alaposággal és minden vonatkozásában. A Társaság tudományszervező szerepe soha sem merült ki a felolvasások, a közgyűlések és a kegyeleti aktusok szervezésében. A Toldy-emlékérem, a Toldy Ferenc-díj adomá-

nyozása, jeles sorozatok, folyóiratok kiadása (pl. Magyar klasszikusok, Nagy magyar írók, Irodalomtörténet, Irodalomismeret stb.) jól szolgálja a tudományos értékrend formálását, a valós szakmai teljesítmények elismerését.

Az Irodalomtörténeti Társaság történetében is jól kivehetők egyes felívelő szakaszok, láthatók a nehéz kaptatók évei, érzékelhetők válságra, hanyatlásra utaló jelek a különösen nehéz periódusokban. Pálmai Kálmán 1985. évi főtítkári beszámolója előbb az irodalomtörténet iránt csökkenő közérdeklődést panaszolja, majd hosszasan sorolja a nyolcvanas évek elején megrendezett 10 vándorgyűlés imponáló adatait. Joggal büszkélkedett a Babits-centenárium alkalmával Pécsen rendezett vándorgyűlés 184, meg a Nyíregyházán megtartott Kosztolányi-évfordulós ülés 172 résztvevőjével. Az egri és a győri vándorgyűlésen is mintegy másfélszázan vettek részt.

Az 1980-as évek közepe óta tovább csökkent a humántudományok súlya, megjelenése az egyre terebélyesedő médiában. Igaz, az 1990-es években az egyetem-, a kar- és szakalapítási boom növelte az irodalom szakos egyetemi hallgatóság, meg az egyetemi, főiskolai oktatásban és a köznevelésben foglalkoztatott tanári állomány létszámát. Talán túlzott mértékben is, hiszen a mennyiségi mutatóknál fontosabbak a minőségiek... Manapság egyre többen vannak, akik a világot költség és haszon megfelelőis alapján ítélik meg. Mivel a művészetek, a humaniorák hasznát forintban bajosabb kimutatni, mint egyes anyagi termékekét, hajlamosak előbbieket a „haszontalanok”, a költséges szórakozások körébe utalni. Nem tudják, vagy nem akarják tudni, hogy a művészetek a lelki egészség karbantartói. Lelki, erkölcsi épség és műveltség nélkül az anyagi termelés is előbb-utóbb értelmét veszíti, és ön maga ellen forduló, antihumánus tevékenységé válik.

Mindennek tudatában kívánok a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak és az irodalom, a művészet és a kultúra minden hazai kutatójának, előadójának, tanárának a jelenleginél több anyagi és erkölcsi támogatást, a mostaninál jobb kutatási és működési feltételeket. Hazánkban az irodalomtudománynak ma még kiválóan felkészült középnemzedéke, lelkes fiatalokból álló utánpótlása van. Nekik azt kívánom, hogy a Társaság alapítóihoz és későbbi kiválóságaihoz – Horváth Jánoshoz, Barta Jánoshoz, Keresztury Dezsőhöz – méltó színvonalon műveljék szakjukat, érjenek el a magyar irodalomtudomány képviseletében az övékéhez hasonló, tartós eredményeket, hazai és nemzetközi megbecsülést. A Társaság mai tagságához és vezetőségéhez az a kérés, hogy a nehéz években is tartsanak ki, mert szent ügyet pártolnak, a magyar nyelvközösség és az egyetemes művészet közös ügyét. Kívánok Önöknek további kitartást, türelmet és a régi dicsőségre emlékeztető új sikereket. Újabb száz esztendő.

Ad multos annos!